

ПАВЕЛКО К. О.

МИХАЙЛО ГЛІНКА В МУЗИЧНОМУ ЖИТТІ ВАРШАВИ (1848 – 1851): ЗА МАЛОВІДОМИМИ МАТЕРІАЛАМИ ПОЛЬСЬКОЇ ПЕРІОДИКИ

У статті здійснено спробу за матеріалами польської періодики реконструювати, яке враження справило на Михайла Глінку мистецьке життя у польській столиці. Відомо, що перебування композитора у Варшаві відіграло важливу роль у його творчій біографії. З дев'яти поїздок митця до Польщі дві, здійснені на межі 1840 – 1850-х років, надзвичайно цікаві й перспективні для дослідження. Їх тривалість¹ дає підстави говорити про «польський період» у житті композитора, протягом якого були створені відомі симфонічні увертюри – «Камаринская» і «Ночь в Мадриде». Однак свідчень про перебування композитора у Варшаві, про його заняття, знайомства чи художні враження збереглося вкрай мало.

Проживши у польській столиці майже три роки, М. Глінка не залишив у мемуарах («Записках»), практично, жодних зауважень про театральні чи концертні події міста на відміну від наявності таких його спогадів про перебування в Німеччині, Італії, Іспанії та Франції. Водночас, навряд чи М. Глінка не цікавився концертами, не відвідував знаменитого «Театру Велькі», який, до того ж, був у кількох хвилинах пішої ходи від його варшавських помешкань по вулицях Римарській і Нецала. Безумовно, він не лишався остороною варшавського музичного життя, проте залишилось мало відомостей про його враження про мистецькі події. Мета статті – спираючись на досвід реконструкції музичного життя різних міст Європи, яку за фрагментами періодики здійснили С. Тишко, С. Мамаєв і Г. Куколь², відтворити музичні події Варшави у роки перебування там М. Глінки.

Унікальні дані, уперше виявлені в газетах «Kurjer Warszawski» і «Gazeta Warszawska»³, відкривають досі не відомі сторінки театального і концертного життя Варшави. Розглянувши анонси у польській періодиці (1848 – 1849)⁴ і з'ясувавши, які вистави, опери, балети відбувалися у той час на сценах варшавських театрів («Teatr Wielki» і «Teatr Rozmaitość»)⁵ і які у місті проходили концерти, визначимо серед них головні для М. Глінки.

¹ Нагадаємо, що М. Глінка перебував у Варшаві майже три роки: березень – листопад 1848 р. і травень 1849 р. – вересень 1851 р.

² Див. докладно: Тышко С., Мамаев С. Странствия Глинки. Комментарий к «Запискам»: в 3 ч. – Ч. 2: Глинка в Германии, или Апология романтического сознания / С. Тышко, С. Мамаев. – К.: Задруга, 2002. – 509 с.; Тышко С., Куколь Г. Странствия Глинки. Комментарий к «Запискам»: в 3 ч. – Ч. 3: Путешествие на Пиренеи, или Испанские арабески / С. Тышко, Г. Куколь. – К.: Клякса, 2011. – 542 с.

³ Kurjer Warszawski: dziennik. – Warszawa, 1848–1849; Gazeta Warszawska: dziennik. – Warszawa, 1848–1849.

⁴ Пошук анонсів музичних подій у щоденній польській пресі становить значний обсяг роботи, тому обмежилися оглядом театального і концертного репертуару Варшави за 1848 і 1849 р., коли там перебував М. Глінка.

⁵ «Театр Велькі» («Teatr Wielki») – нині польський державний театр опери та балету, один із найстаріших у країні. Під час перебування М. Глінки у Варшаві в будівлі «Театру Велькі», зведеної у 1825–1833 рр., виступали оперна і балетна трупи (спочатку нарівні з драматичною). Театр «Розмаїтості»

Оперний репертуар був цілком традиційним і навряд чи міг чимось здивувати М. Глінку. Ставили вже відомі йому італійські опери Дж. Россіні («Попелюшка» і «Севільський цирульник»), В. Белліні («Капулетті і Монтеккі», «Норма»), Г. Доницетті («Лінда ді Шамуні», «Дочка полку», «Лукреція Борджія», «Любовний напій» і «Лючія ді Ламмермур»)¹ тощо. Усі названі твори М. Глінка чув задовго до приїзду до Варшави, і, як зауважують С. Тышко і С. Мамаєв, уже в середині 1830-х років² «для слухацьких вражень М. Глінки це був пройдений етап»³. Ці постановки навряд чи могли привернути його увагу, і якщо він відвідував їх, то більше з цікавості, щоб почути, як саме виконуються італійські опери на польській сцені. У Варшаві М. Глінка міг слухати вже відомі йому «Дон Жуана» В. А. Моцарта, «Чарівного стрільця» К. М. Вебера, оперу Ф. фон Флотова «Алессандро Страделла», «Макбет» Дж. Верді і, звичайно ж, «Роберта-Диявола» Дж. Мейєрбера⁴. Щоправда, деякі прем'єри могли привернути його увагу. Наприклад, у виданні «Gazeta Warszawska»⁵ повідомлялося про постановку на польській сцені першої великої опери Дж. Верді «Єрусалим»⁶. У цій же газеті⁷ анонсовано прем'єру опери Ф. фон Флотова «Моряки». 1849 року було поставлено ще одну оперу Дж. Верді – «Двоє Фоскарі», про це повідомлялося в «Gazeta Warszawska»⁸. Усі твори ставилися протягом 1848 – 1849 рр., і М. Глінка, найімовірніше, відвідував ці спектаклі. Отже, відсутність будь-яких коментарів із цього приводу в «Записках» композитора зовсім не свідчить, що він не цікавився театром, скоріше, наводить на думку, що майстерність виконання була не настільки високою, щоб справити на нього належне враження.

Щодо балетних постановок 1848 – 1849 років, найбільш популярними були балети «Роберт і Бертрам» І. Шмідта і Ц. Пуні, «Кульгавий біс» К. Жіда, «Сильфіда» Х. Левенсхольда, твори А. Адана – «Жізель», «Гентська красуня», «Морський розбійник» і «Норовлива дружина» (на сцені польського театру балет мав назву «Hrabina i wieśniaczka» – «Графиня і селянка»)⁹. Відзначимо, що протягом 1843–1853 років у «Театрі Велькі» працював відомий балетмейстер Ф. Тальоні, батько знаменитої Марії Тальоні. Його діяльність сприяла проникненню на варшавську сцену романтичного балету. Спільно з Ф. Тальоні починав свою кар'єру і польський балетмейстер Р. Турчинович. Саме він здійснив постановку балету А. Адана «Жізель»¹⁰. М. Глінка, який активно цікавився народними танцями в Іспанії, неодноразово відвідував балетні

(«Teatr Rozmaitości») був філією драматичного театру, який також виступав у приміщенні «Театру Велькі»). Див. докладніше: Свирида І. І. Польський державний театр опери і балета / І. І. Свирида // Музикальна енциклопедія : в 6 т. / гл. ред. Ю. В. Келдыш. – Т. 4 : Окунь – Симович. – М. : Сов. енциклопедія, 1978. – С. 384–385; Театр Народовы (Варшава) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mir-teatra.com/polsha/170-teatr-narodovy.html> – Дата доступу: 14.05.2015.

¹ Див.: «Gazeta Warszawska» за 1848 р.: №№ 138, 141, 153, 205, 215, 219, 227 та ін.; за 1849 р.: №№ 162, 173, 219, 260, 271, 283 та ін.

² Зазначимо, що пізніше М. Глінка міг почути лише написану в 1842 р. оперу «Лінда ді Шамуні».

³ Тышко С., Мамаєв С. Странствия Глинки. Комментарий к «Запискам»: в 3 ч. – Ч. 2: Глинка в Германии, или Апология романтического сознания / С. Тышко, С. Мамаев. – К.: Задруга, 2002. – С. 298.

⁴ Див. випуски видання «Gazeta Warszawska» за 1848 р.: №№ 149, 179, 247 та ін.; за 1849 р.: №№ 144, 203, 257, 262, 301 та ін.

⁵ Teatr Wielki // Gazeta Warszawska : dziennik. – Warszawa, 1848. – № 82, 24 marca. – S. 4. Дати з варшавських газет наводимо за новим стилем.

⁶ Перша композиторська редакція опери відома під назвою «Ломбардці в першому хрестовому поході». Зауважимо, що опера Дж. Верді «Єрусалим» була написана всього за рік до варшавської прем'єри.

⁷ Teatr Wielki // Gazeta Warszawska : dziennik. – Warszawa, 1848. – № 160, 17 czerwca. – S. 4.

⁸ Wielki Teatr // Gazeta Warszawska : dziennik. – Warszawa, 1849. – № 135, 24 maja. – S. 4.

⁹ Див. випуски видання «Gazeta Warszawska» за 1848 р.: №№ 111, 119, 123, 257, 267, 304 та ін.; за 1849 р.: №№ 150, 166, 189, 201, 224, 340 та ін.

¹⁰ Турська І. Польський «Театр Велькі» / І. Турська // Балет : енциклопедія / гл. ред. Ю. Н. Григорович. – М.: Сов. енциклопедія, 1981. – С. 409.

вистави в Мадриді, захоплювався майстерністю танцівниці Марі Гі Стефан¹, згадував у своїх листах ім'я Марії Тальоні², можливо, цікавився і балетом у польському театрі, зокрема творами польських композиторів. Принаймні відомо, що М. Глінка був знайомий з балеринами варшавської сцени. У мемуарах П. Ніколаєва, з яким композитор спілкувався у Варшаві, згадується, що танцівниці досить часто були присутні на вечорах приятеля М. Глінки – генерала А. Астаф'єва, який 1849 року також перебував у польській столиці³. Отже, такі знайомства теж могли спонукати М. Глінку переглядати балетні вистави у варшавському театрі.

Можливо, увагу М. Глінки більше привертала постановки творів польських композиторів. Наголосимо, що саме 1849 року у Варшаві відбулась його зустріч із Каролем Курпінським, і це, можливо, сприяло зацікавленню творчістю відомого польського композитора. Зазначимо, що в той час у театрі, з музикою К. Курпінського і Ю. Дамсе⁴, неодноразово йшов балет «Wesele w Ojcowie» («Весілля в Ойцові»), який ґрунтувався на польському фольклорі, і М. Глінка, найвірогідніше, відвідував цей спектакль.

Протягом 1848 – 1849 рр. на сцені також можна було побачити балет «Mimili, czyli Sturyjczusowie» («Мімілі») польського композитора Юзефа Стефані⁵, почути комічну оперу «Antony i Antosia» («Антоній і Антося») Віктора Кажинського⁶. Нагадаємо, що з В. Кажинським М. Глінка познайомився в Петербурзі ще взимку 1842 – 1843 рр. Музиканти досить тісно спілкувалися, а те, що В. Кажинський був одним із перших у Росії виконавців творів Ф. Шопена, безумовно, зблизило їх⁷. Тепер у М. Глінки була можливість почути його оперу.

Крім того, твори польських драматургів і композиторів переважали в репертуарі театру «Розмаїтості» («Teatr Rozmaitości»): п'єси відомого комедіографа А. Фредро, твори актора і драматурга С. Богуславського, письменників Я. Камінського і Ю. Коженевського. Тут М. Глінка також міг чути оперу вже згаданого композитора Ю. Дамсе «Ojciec debiutantki» («Батько дебютантки») ⁸.

Цікаво, що навесні 1850 року на сцені одного з театрів С. Г. Голіцин, приятель М. Глінки, організував виконання мазурки з його опери «Жизнь за царя», і композитор був присутній при цьому. Як зауважує А. Панаєва, яка була тоді у Варшаві проїздом, доки не заграли мазурку, «Глінка байдуже дивився на гру артистів і <...> дрімав»⁹. Звісно, його байдужість могла бути викликана поганим самопочуттям і апатією, та загалом ця ремарка пояснює загальний настрій композитора і те, чому в «Записках» не відбилися його театральні враження.

¹ Тышко С., Куколь Г. Странствия Глинки. Комментарий к «Запискам»: в 3 ч. – Ч. 3: Путешествие на Пиренеи, или Испанские арабески / С. Тышко, Г. Куколь. – К.: Клякса, 2011. – С. 276–282.

² Докладніше про знайомство М. Глінки з мистецтвом М. Тальоні див.: Тышко С., Куколь Г. Странствия Глинки. Комментарий к «Запискам»: в 3 ч. – Ч. 3: Путешествие на Пиренеи, или Испанские арабески / С. Тышко, Г. Куколь. – К.: Клякса, 2011. – С. 481.

³ Николаев П. Знакомство с М. И. Глинкой / П. Николаев // Глинка в воспоминаниях современников / [под общ. ред. А. А. Орловой]. – М.: Госмузиздат, 1955. – С. 238.

⁴ Див. у випусках видання «Gazeta Warszawska» за 1848 р.: №№ 133, 194, 241, 308 та ін.; за 1849 р.: №№ 181, 202, 290, 328 та ін.

⁵ Teatr Wielki // Gazeta Warszawska: dziennik. – Warszawa, 1848. – № 299, 9 listopada. – S. 4.

⁶ Див. у випусках видання «Gazeta Warszawska» за 1848 р.: №№ 91, 115 та ін.; за 1849 р.: №№ 139, 207 та ін.

⁷ Особливе ставлення М. Глінки до музики Ф. Шопена – факт відомий. Більш докладно про спілкування М. Глінки і В. Кажинського див.: Петрова Г. В. Кажинский и М. Глинка: к изучению феномена Артиста / Г. Петрова // Новоспасский сборник. – Вып. 4: Эпоха М. И. Глинки. Музыка. Поэзия. Театр. – Смоленск, 2007. – С. 48–54.

⁸ Анонси цих вистав див. у випусках видання «Gazeta Warszawska» за 1848 р.: №№ 130, 146, 149, 158, 218 та ін.; за 1849 р.: №№ 141, 177, 234, 236, 280 та ін.

⁹ Панаева А. Из воспоминаний / А. Панаева // Глинка в воспоминаниях современников / [под общ. ред. А. А. Орловой]. – М.: Госмузиздат 1955. – С. 257.

У польській періодиці виявлено нові факти про концертне життя Варшави. Незважаючи на те, що протягом 1848 – 1849 року не відбулося якихось особливих постановок, назвемо кілька концертів, які могли бути цікавими для М. Глінки. Так, навесні 1848 р. в газеті «Kurjer Warszawski» кілька разів було анонсовано концерт Юзефа Шаблінського, польського віолончеліста варшавського оперного театру, відомого своїми імпровізаціями не тільки на віолончелі, а й на валторні¹. Згодом у рецензії на цей концерт зазначалося, що виступ мав великий успіх у публіки², і це дає підстави припустити, що М. Глінка також був там присутній. Серед інших визначних подій весни цього року відзначимо виступ тринадцятирічного Леопольда Левандовського, учня відомого польського скрипаля і педагога Яна Хорнзеля, про який дізнаємося з «Gazeta Warszawska» (випуск № 113)³. У концерті були виконані твори Ш. Беріо, Г. Ернста, А. В'єтана, В. Белліні (романс італійського композитора співала пані Лешнівська).

Улітку 1848 р. варшавська публіка мала змогу почути Елізабет Чабон (Czabon), у минулому співачку Королівської опери в Дрездені, відому як Pohl-Beisteiner⁴, а також фортепіанний концерт Юлії Невяровської, у програмі якого були переважно її власні твори⁵. У деяких джерелах повідомляється, що Ю. Невяровська була у той час відомим у Польщі композитором-романтиком⁶. Та, мабуть, найбільш примітною музичною подією осені 1848 р. був концерт тринадцятирічного скрипаля Генрика Венявського, анонс на який кілька разів публікували газети «Kurjer Warszawski» і «Gazeta Wrszawska»⁷. М. Глінка не міг обійти його увагою.

Загалом 1848 рік не був багатим на музичні події, а газети, відповідно, на анонси про них, та й 1849 рік теж. Очевидно, 1849 року найбільш цікавими для М. Глінки були два фортепіанні концерти відомого польського піаніста і композитора Казимира Верника, учня Ф. Шопена. Вони відбулися у липні й грудні (анонси – в «Gazeta Warszawska», №№ 168 і 325 від 30 червня і 7 грудня відповідно)⁸. У концертах виконувалися деякі оркестрові твори, композиції Л. ван Бетховена, Ф. Шопена, Ф. Шуберта, Й. Новаковського, зрештою, й самого К. Верника. Імовірно, що один із концертів цього піаніста М. Глінка все-таки відвідав, тим паче, що восени у варшавській пресі повідомлялося про смерть Ф. Шопена, і ця трагічна новина, очевидно, викликала особливе зацікавлення грудневим концертом його відомого учня.

Протягом 1849 року опубліковано кілька заміток про невеликі оркестрові концерти у відомому кафе «Wiejska Kawa», у будівлі Мінеральних вод («w zakładzie wód mineralnych») в Саксонському парку, а також у салоні пана Ома («w salonie P. Oma»)». До речі, ім'я пана Ома зазначено і в «Записках» композитора, але в зовсім

¹ [Половцов А.] Шаблинский, Иосифъ / А. П. // Русский биографический словарь : в 25 т. – Т. 22. – СПб., 1905. – С. 466.

² Інформацію про цей концерт знаходимо у газеті «Kurjer Warszawski» за 1848 р.: №№ 74, 88, 91.

³ [W przyszłą niedzielę, jak już donieśliśmy] // Gazeta Warszawska : dziennik. – Warszawa, 1848. – № 113, 27 kwietnia. – S. 1.

⁴ [W dzisiejszym Koncercie Resursy Kupieckiej] // Kurjer Warszawski : dziennik. – Warszawa, 1848. – № 163, 21 czerwca. – S. 1.

⁵ [Jutro, Pani Julja Niewiarowska, będzie miała] // Kurjer Warszawski : dziennik – Warszawa, 1848. – № 171, 1 lipca. – S. 2.

⁶ Див.: Julia Niewiarowska [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geni.com/people/Julia-Niewiarowska/6000000015828363634> – Дата доступу: 12.02.2015.

⁷ Див. у випусках газети «Kurjer Warszawski» за 1848 р.: №№ 267, 269, 274, а також у наступних номерах видання «Gazeta Warszawska» за той же рік: №№ 267, 269.

⁸ [Na jutrzejszym koncercie pana Kazimierza Wernik] // Gazeta Warszawska : dziennik – Warszawa, 1849. – № 168, 30 czerwca. – S. 1; [Kazimierz Wernik, Fortepianista, przed wyjazdem do St. Petersburga] // Gazeta Warszawska : dziennik – Warszawa, 1849. – № 325, 7 grudnia. – S. 1.

⁹ Більш докладно про зазначені події див.: [Onegdaj z rana w zakładzie wód mineralnych] // Kurjer Warszawski : dziennik – Warszawa, 1849. – № 198, 31 lipca. – S. 4; [Jak wczoraj taki dziś, zwykle Orkiestry] // Kurjer Warszawski : dziennik – Warszawa, 1849. – № 325, 9 grudnia. – S. 4.

іншому, романтичному контексті: М. Глінка згадує про ресторан Ома, який він неодноразово відвідував, зустрічаючись там з Емілією Ом, дочкою власника закладу¹. Почуття до цієї дівчини відбилися у творчості композитора, зокрема у романсах «Адель», «Мері» і «Rozmowa» (останній написаний на польський текст і присвячений Емілії Ом)². У цьому ж ресторані відбулася згадувана вже зустріч М. Глінки з польським композитором К. Курпінським. Якщо припустити, що салон Ома – це ресторан, згадуваний у «Записках» М. Глінки, то відвідування композитором концертів у ньому, по суті, не викликає сумніву.

Однак, за словами М. Глінки, найсильніші його музичні враження у Варшаві – від гри талановитого органіста А. Фрейєра: «Музыкальные глубокие наслаждения в течение лета 1849 года ощущал от игры на органе в Евангелической церкви органиста Фрейера. Он превосходно исполнял пьесы Баха, отчетливо действовал ногами, и орган его так был хорошо настроен, что в некоторых пьесах, а именно в фуге “ВАСН” и токкате F-dur он доводил меня до слёз»³. Л. Ройзман у статті «М. И. Глинка и органная культура России в первой половине XIX столетия» зауважує: «Имя А. Фрейера, органиста и профессора органной игры в Варшавской консерватории, было широко известно и за пределами Варшавы. Его выдающийся исполнительский талант, художественная зрелость и глубина трактовки производили значительное впечатление на слушателей. Особенно хорошо А. Фрейер исполнял органные произведения И. С. Баха, над изучением творчества которого он трудился всю жизнь»⁴. Ймовірно, гра А. Фрейєра справила на М. Глінку справді сильне враження. Уже восени 1849 р., у листі до В. П. Енгельгардта композитор доходить висновку, що найвидатніший артист Варшави – Август Фрейєр: «<...> Я без ужасного восторженного напряжения нерв не мог слушать, когда он играл фуги и прелюды Баха, и уверен, что вы бы получили *полную порцию удовольствия*, если бы вам удалось услышать их»⁵.

Очевидно, не обійшов увагою М. Глінка і духовної музики, яка звучала у варшавських костелах. Серед театральних і концертних анонсів трапляється чимало повідомлень про виконання духовних творів на церковних службах. У той час можна було почути твори багатьох польських композиторів, зокрема композиції Ю. Ельснера, К. Курпінського, В. Слочинського, Ф. Нідецького, Ю. Крогульського, І. Хвалибога, Ю. Стефані, Ю. Дамсе⁶ та ін. Крім того, трапляються повідомлення про виконання духовних творів видатних зарубіжних митців – Й. Гайдна, В. Моцарта, Л. ван Бетховена,

¹ Див.: Глинка М. Записки / М. Глинка ; [под ред. В. Богданова-Березовского ; вступ. статья В. Богданова-Березовского, коммент. А. Орловой]. – Л. : Госмузиздат, 1953. – С. 209.

² Про стосунки М. Глінки з Емілією Ом і його душевний стан у цей період див. докладніше у статті автора: Бондаренко Е. М. И. Глинка. Две лирические встречи в Варшаве: путь к сплину или выход из депрессии? (К творческой истории двух романсов) / Е. Бондаренко // Київське музикознавство. – Вип. 40 – К., 2011. – С. 111–115. Крім того, варшавські газети відгукнулися на створення М. Глінкою романсу на польський текст, зокрема повідомлялося про появу у продажу нот цього твору, про те, що тираж видання розійшовся дуже швидко. Детальніше див. у статті автора: Павелко Е. М. И. Глинка в Варшаве (1848 – 1851 гг.): неизвестные страницы польской периодики и новые факты творческой биографии композитора / Е. Павелко // Київське музикознавство. – Вип. 49. – К., 2014. – С. С. 147.

³ Глинка М. Записки / М. Глинка ; [под ред. В. Богданова-Березовского ; вступ. ст. В. Богданова-Березовского, коммент. А. Орловой]. – Л. : Госмузиздат, 1953. – С. 208.

⁴ Ройзман Л. М. И. Глинка и органная культура России в первой половине XIX столетия / Л. Ройзман // Памяти Глинки 1857 – 1957. Исследования и материалы. – М. : Изд-во АН СССР, 1958. – С. 305.

⁵ Письмо М. И. Глинки В. П. Энгельгардту от 5/17 октября 1849 г. // Глинка М. Литературное наследие : в 2 т. – Т. 2 : Письма и документы / [под ред. В. Богданова-Березовского]. – Л. : Госмузиздат, 1953. – С. 378.

⁶ Див. випуски газети «Kurjer Warszawski» за 1848 р.: №№ 98, 113, 120, 123, 170, 222, 229, 242 та ін.; за 1849 р.: №№ 138, 163, 232, 245, 263, 279, 320, 325 та ін.

Й. Гуммеля, Л. Керубіні, Дж. Россіні, Г. Доніцетті, К. М. Вебера, Дж. Верді¹ та ін. Відомо, що в останні роки життя М. Глінка звертався до духовної музики і, як зауважують С. Тышко і С. Мамаєв, замислював «якісь нові й небувалі її форми»². Перебуваючи в Берліні восени і взимку 1856 – 1857 рр., він разом із З. Деном вивчав церковні лади і навіть розпочав писати Літургію. Таке захоплення не випадкове – М. Глінка жив у Варшаві за кілька років до своєї останньої поїздки у Німеччину, і, ймовірно, музика, яка звучала в костелах польської столиці, уже на той момент зацікавила його.

Нарешті, слухати твори польських композиторів М. Глінка міг на музичних вечорах у своїх варшавських знайомих: у домашньому музикуванні виконували пісні К. Курпінського, К. Ліпінського, С. Монюшка, Ф. Шопена, Й. Новаковського, М. Шимановської. І. Белза зауважує, що надзвичайно популярними, як і раніше, були твори М. Огінського, «про що свідчать не тільки друковані екземпляри його полонезів, а й рукописні копії вокальних творів, які збереглися в різних зібраннях»³.

Зазначимо, що протягом трьох років перебування М. Глінки у Варшаві важливою складовою музичного життя цього міста стала і творчість самого М. Глінки. На музичні враження композитора, безумовно, вплинули і публічні виконання його творів, а також домашнє музикування у колі друзів. Про те, що музику композитора виконували у Варшаві і публіка знала її ще до його приїзду 1848 року, йдеться у статті П. Дубровського «Michał Glinka», опублікованій у виданні «Gazeta Warszawska»⁴. Виконавцем романсів був співак-аматор, прекрасний тенор, який, зокрема, дуже гарно співав романс М. Глінки «Не называй её небесной». Можливо, йдеться про П. Ніколаєва, учня А. Лоді, який у той час жив у Варшаві. Таким чином, на час прибуття М. Глінки до польської столиці його твори вже мали успіх серед варшавської публіки.

Мемуари сучасників композитора свідчать також, що майже на всіх вечорах М. Глінка сам виконував свої твори, надзвичайно захоплюючи слухачів. П. Ковалевський у спогадах про М. Глінку описує дружні зібрання, на яких композитор виконував романси «К ней» (на вірш А. Міцкевича «Moja pieszczotka» у перекладі С. Голіцина), «Прощальная песня» (на слова Н. Кукольника), а також другу пісню Баяна «Есть пустынный край» і каватину Горислави «Любви роскошная звезда» з опери «Руслан и Людмила»⁵. У 1849 році на вечорі у генерала А. Астаф'єва М. Глінка акомпанував П. Ніколаєву свої романси «Не называй её небесной» і «Жаворонок» (останній навіть проспівав із ним дуетом). М. Глінка виконував також твори, які написав у Польщі, – романси «Слышу ли голос твой» (на слова М. Лермонтова), «Мери» (на слова О. Пушкіна) та «Rozmowa» (на польський текст А. Міцкевича), а з раніше написаних – болеро «О, дева чудная моя» (на слова Н. Кукольника) і «Ночной смотр» (на слова В. Жуковського)⁶.

Відбувалися й серйозні публічні концерти, у яких звучала музика М. Глінки. Із «Записок» композитора дізнаємося, що влітку 1848 року на сцені варшавського театру оркестр князя І. Ф. Паскевича виконав танець «Jaleo de Xereś». З цього

¹ Інформацію про виконання творів зазначених композиторів знаходимо у випусках газети «Kurjer Warszawski» за 1848 р.: №№ 118, 131, 161, 164, 169, 194, 262, 283 та ін.; за 1849 р.: №№ 150, 197, 204, 245, 289, 290, 320, 341.

² Тышко С., Мамаєв С. Странствия Глинки. Комментарий к «Запискам»: в 3 ч. – Ч. 2: Глинка в Германии, или Апология романтического сознания / С. Тышко, С. Мамаєв. – К.: Задруга, 2002. – С. 470.

³ Белза И. История польской музыкальной культуры: в 3 т. – Т. 3 / И. Белза. – М.: Музыка, 1972. – С. 132.

⁴ Dubrowski P. Michał Glinka / P. Dubrowski // Gazeta Warszawska: dziennik. – Warszawa, 1848. – № 119, 3 maja. – S. 3–4.

⁵ Ковалевский П. Михаил Иванович Глинка / П. Ковалевский // Глинка в воспоминаниях современников / [под общ. ред. А. А. Орловой]. – М.: Госмузиздат, 1955. – С. 252–254.

⁶ Николаев П. Знакомство с М. И. Глинкой / П. Николаев // Глинка в воспоминаниях современников / [под общ. ред. А. А. Орловой]. – М.: Госмузиздат, 1955. – С. 237–245.

приводу М. Глінка писав: «По просьбе князя я иногда занимался его оркестром; он был не совсем хорош, но для меня это было всё-таки полезно. Я дал капельмейстеру Поленсу “Jaleo (Халео) de Xereś”, музыка эта очень понравилась светлейшему, и он приказывал часто играть её в присутствии гостей, и потом, по приказанию князя, танец Jaleo под эту музыку поставили на варшавском театре»¹.

Зауважимо, що досі не відомо, що саме М. Глінка дав капельмейстеру – тему, почуту в Іспанії, чи запис танцю, здійснений ним або кимось іншим. С. Тышко і Г. Куколь зазначають, що остаточної відповіді на це запитання сьогодні немає². Однак активна участь М. Глінки в розучуванні цього твору з оркестром І. Паскевича є незаперечним фактом. Саме завдяки М. Глінці іспанський танець було виконано на варшавській сцені.

Як уже зазначалося, навесні 1850 року у варшавському театрі прозвучала мазурка з опери «Жизнь за царя». Це було великою несподіванкою для композитора. М. Глінка ніяк не сподівався, що після театральної дії поляки почнуть танцювати мазурку під його музику. А. Панаєва згадує: «<...> Как только оркестр умолк, в первых рядах кресел все встали и, обратясь к нашей ложе, начали аплодировать»³.

У жовтні 1850 року М. Глінку разом із сестрами Юлією й Ізабеллою Грюнберг та їхньою матір'ю було запрошено на вечір до імператриці Марії Федорівни, яка приїхала до Варшави разом із великою княгинею Ольгою Миколаївною. Виконувалися твори М. Глінки, серед яких був, скоріш за все, і романс «Финский залив» (на слова П. Ободовського), написаний до приїзду імператриці і присвячений їй⁴.

Безумовно, це далеко не повний перелік публічних виконань музики М. Глінки. Їх, імовірно, було набагато більше, але, на жаль, відомостей чи згадок про інші концерти композитора у Варшаві поки не вдалося знайти. Виявлені музичні і театральні події у Варшаві доповнюють картину життя М. Глінки під час перебування його у Польщі. Зазначено основні концерти, опери, балети і театральні вистави, більшість яких М. Глінка відвідував, але про свої враження з невідомих нам обставин не написав у «Записках». Виявлені відомості про театральний і концертний репертуар свідчать, що музичне життя у Варшаві було досить насиченим. Перебуваючи тут, композитор мав можливість ближче ознайомитися з культурним середовищем Варшави, творами польських композиторів, виконував свою музику, а серед варшавських знайомих завжди знаходив вдячну публіку.

Здійснені пошуки дають можливість стверджувати, що польський період життя, опис якого в мемуарах М. Глінки охоплює кілька сторінок, насправді мав велике значення у творчій біографії композитора. Культурна атмосфера Варшави сприяла активній роботі М. Глінки. Перебуваючи тут протягом трьох років, він написав сім романсів, кантату для жіночого хору з оркестром, «Тарантелу» для оркестру, а також дві симфонічні увертюри – «Камаринская» й Іспанська увертюра № 2 «Воспоминания о летней ночи в Мадриде». Це становить значну частину творчої спадщини композитора! Аналіз культурного середовища Варшави, зокрема кола друзів М. Глінки у польській столиці, мистецьких подій міста дає змогу повніше відчутти атмосферу, у якій перебував композитор, і яка сприяла створенню його музичних шедеврів.

¹ Глінка М. Записки / М. Глінка ; [под ред. В. Богданова-Березовского ; вступ. статья В. Богданова-Березовского, коммент. А. Орловой]. – Л. : Госмузиздат, 1953. – С. 204.

² Див. докладно: Тышко С., Куколь Г. Странствия Глинки. Комментарий к «Запискам» : в 3 ч. – Ч. 3 : Путешествие на Пиренеи, или Испанские арабески / С. Тышко, Г. Куколь. – К. : Клякса, 2011. – С. 282.

³ Панаева А. Из воспоминаний / А. Панаева // Глінка в воспоминаниях современников / [под общ. ред. А. А. Орловой]. – М. : Госмузиздат 1955. – С. 257.

⁴ Глінка М. Записки / М. Глінка ; [под ред. В. Богданова-Березовского ; вступ. ст. В. Богданова-Березовского, коммент. А. Орловой]. – Л. : Госмузиздат, 1953. – С. 210.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бэлза И. История польской музыкальной культуры : в 3 т. – Т. 3 / И. Бэлза. – М. : Музыка, 1972. – 235 с.
2. Бондаренко Е. М. И. Глинка. Две лирические встречи в Варшаве: путь к сплину или выход из депрессии? (К творческой истории двух романсов) / Е. Бондаренко // Київське музикознавство. – Вип. 40 – К., 2011. – С. 111–115.
3. Бондаренко Е. Романс М. И. Глинки «Заздравный кубок», сочинённый в Варшаве в 1848 г., и «Пир во время чумы» А. С. Пушкина: во времена холеры... / Е. Бондаренко // Київське музикознавство. – Вип. 46. – К., 2013. – С. 55–60.
4. Глинка М. Записки / М. Глинка ; [под ред. В. Богданова-Березовского ; вступ. ст. В. Богданова-Березовского, коммент. А. Орловой]. – Л. : Госмузиздат, 1953. – 283 с.
5. Ковалевский П. Михаил Иванович Глинка / П. Ковалевский // Глинка в воспоминаниях современников / [под общ. ред. А. А. Орловой]. – М. : Госмузиздат, 1955. – С. 250–255.
6. Николаев П. Знакомство с М. И. Глинкой / П. Николаев // Глинка в воспоминаниях современников / [под общ. ред. А. А. Орловой]. – М. : Госмузиздат, 1955. – С. 237–246.
7. Павелко Е. М. И. Глинка в Варшаве (1848 – 1851 гг.): неизвестные страницы польской периодики и новые факты творческой биографии композитора / Е. Павелко // Київське музикознавство. – Вип. 49. – К., 2014. – С. 144–149.
8. Павелко Е. «Genius loci»: путеводитель по варшавским адресам М. И. Глинки / Е. Павелко // Новоспасский сборник. – Вып. 10 : Эпоха М. И. Глинки: Музыка. Поэзия. Театр / [сост., ред. Н. В. Деверилина; отв. за вып. О. Е. Мальцева]. – Смоленск : Маджента, 2015. – С. 84–95.
9. Панаева А. Из воспоминаний / А. Панаева // Глинка в воспоминаниях современников / [под общ. ред. А. А. Орловой]. – М. : Госмузиздат 1955. – С. 255–258.
10. Петрова Г. В. Кажинский и М. Глинка: к изучению феномена Артиста / Г. Петрова // Новоспасский сборник. – Вып. 4 : Эпоха М. И. Глинки. Музыка. Поэзия. Театр. – Смоленск, 2007. – С. 48–54.
11. Письмо М. И. Глинки В. П. Энгельгардту от 5/17 октября 1849 г. // Глинка М. Литературное наследие : в 2 т. – Т. 2 : Письма и документы / [под ред. В. Богданова-Березовского]. – Л. : Госмузиздат, 1953. – С. 376 – 378.
12. [Половцов А.] Шаблинский, Юсифъ / А. П. // Русский биографический словарь : в 25 т. – Т. 22. – СПб., 1905. – С. 466.
13. Ройзман Л. М. И. Глинка и органная культура России в первой половине XIX столетия / Л. Ройзман // Памяти Глинки 1857 – 1957. Исследования и материалы. – М. : Изд-во АН СССР, 1958. – С. 296–326.
14. Свирида И. И. Польский государственный театр оперы и балета / И. И. Свирида // Музыкальная энциклопедия : в 6 т. / гл. ред. Ю. В. Келдыш. – Т. 4 : Окунёв – Симович. – М. : Сов. энциклопедия, 1978. – С. 384–385.
15. Театр Народовы (Варшава) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mir-teatra.com/polsha/170-teatr-narodovy.html> – Дата доступа: 12.02.2015.
16. Тышко С., Куколь Г. Странствия Глинки. Комментарий к «Запискам» : в 3 ч. – Ч. 3 : Путешествие на Пиренеи, или Испанские арабески / С. Тышко, Г. Куколь. – К. : Клякса, 2011. – 542 с.
17. Тышко С., Мамаев С. Странствия Глинки. Комментарий к «Запискам» : в 3 ч. – Ч. 2 : Глинка в Германии, или Апология романтического сознания / С. Тышко, С. Мамаев. – К. : Задруга, 2002. – 509 с.
18. Турска И. Польский «Театр Вельки» / И. Турска // Балет : энциклопедия / гл. ред. Ю. Н. Григорович. – М. : Сов. энциклопедия, 1981. – С. 409–410.
19. Dubrowski P. Michał Glinka / P. Dubrowski // Gazeta Warszawska : dziennik – Warszawa, 1848. – № 119, 3 maja. – S. 3–4.
20. [Jak wczoraj taki dziś, zwykle Orkiestry] // Kurjer Warszawski : dziennik – Warszawa, 1849. – № 325, 9 grudnia. – S. 4.
21. Julia Niewiarowska [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.geni.com/people/Julia-Niewiarowska/6000000015828363634> – Дата доступа: 12.02.2015.

22. [Jutro, Pani Julja Niewiarowska, będzie miała] // Kurjer Warszawski: dziennik – Warszawa, 1848. – № 171, 1 lipca. – S. 2.
23. [Kazimierz Wernik, Fortepianista, przed wyjazdem do St. Petersburga] // Gazeta Warszawska : dziennik – Warszawa, 1849. – № 325, 7 grudnia. – S. 1.
24. [Na jutrzejszym koncercie pana Kazimierza Wernik] / Warszawa // Gazeta Warszawska : dziennik – Warszawa, 1849. – № 168, 30 czerwca. – S. 1.
25. [Onegdaj z rana w zakładzie wód mineralnych] // Kurjer Warszawski : dziennik – Warszawa, 1849. – № 198, 31 lipca. – S. 4.
26. Teart Wielki // Gazeta Warszawska : dziennik. – Warszawa, 1848. – № 82, 24 marca. – S. 4.
27. Teart Wielki // Gazeta Warszawska : dziennik. – Warszawa, 1848. – № 160, 17 czerwca. – S. 4.
28. Teart Wielki // Gazeta Warszawska dziennik. – Warszawa, 1848. – № 299, 9 listopada. – S. 4.
29. [W dzisiejszym Koncercie Resursy Kupieckiej] // Kurjer Warszawski : dziennik. – Warszawa, 1848. – № 163, 21 czerwca. – S. 1.
30. [W przyszłą niedzielę, jak już donieśliśmy] // Gazeta Warszawska : dziennik. – Warszawa, 1848. – № 113, 27 kwietnia. – S. 1.
31. Wielki Teart // Gazeta Warszawska : dziennik. – Warszawa, 1849. – № 135, 24 maja. – S. 4.

Павелко К. О. Михайло Глінка в музичному житті Варшави (1848 – 1851): за мало-відомими матеріалами польської періодики. Відтворено картину музичних подій Варшави під час перебування там М. Глінки, охарактеризовано виявлені в польських газетах «Kurjer Warszawski» і «Gazeta Warszawska» унікальні матеріали про театральне та концертне життя Варшави, виявлено нові дані про життя і творчість композитора в польській столиці. Здійснені пошуки дають можливість стверджувати, що польський період життя, опис якого в мемуарах М. Глінки охоплює кілька сторінок, насправді мав велике значення у творчій біографії композитора.

Ключові слова: польські періодичні видання, музичне життя, художні враження.

Павелко Е. А. Михаил Глинка в музыкальной жизни Варшавы (1848 – 1851): по малоизвестным материалам польской периодики. Воссоздана картина музыкальных событий Варшавы во время пребывания там М. Глинки, охарактеризованы уникальные материалы в польскоязычных газетах «Kurjer Warszawski» и «Gazeta Warszawska» о театральной и концертной жизни Варшавы, выявлены новые данные о жизни и творчестве композитора в польской столице. Осуществленные поиски дают возможность утверждать, что польский период жизни, описание которого в мемуарах М. Глинки охватывает несколько страниц, на самом деле имел большое значение в творческой биографии композитора.

Ключевые слова: польские периодические издания, музыкальная жизнь, художественные впечатления.

Pavelko E. A. Mikhail Glinka in the Musical Life of Warsaw (1848 – 1851): by Means of Little-Known Materials of Polish Periodicals. The article reconstructs the musical events in Warsaw during M. Glinka's stay there, described in the unique materials about the theatre and concert life of Warsaw in the Polish newspaper “Kurjer Warszawski” and “Gazeta Warszawska”; discovers the new data about the life and work of the composer in the Polish capital. The research makes it possible to contend that the Polish period of life, which takes up a few pages in M. Glinka’s memoirs, actually was of great importance in the creative biography of the composer.

Keywords: Polish periodicals, musical life, artistic impressions.